

Nr 401.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående beredande av ökat lokalutrymme för i huvudstaden förlagda ämbetsverk och statsinstitutioner; given Stockholms slott den 12 mars 1920.

Under återopande av bifogat utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

dels att för utförande av vissa inrednings- och reparationsarbeten i för statsdepartement m. fl. statsinstitutioner avsedda lokaler å 1920 års tilläggsstat under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av kronor ..... 697,270.

dels ock att för inlösen av den barnhuset tillhöriga tomten nr 3 i kvarteret Murmästaren samt för uppförande å denna tomt och i kvarteret Kandidaten av byggnader för inrymmande av i huvudstaden förlagda ämbetsverk och statsinstitutioner bevilja ett belopp av 8,222,000 kronor samt därav såsom reservationsanslag anvisa

å tilläggsstaten för år 1920 under sjunde huvudtiteln kronor 1,500,000 samt

å extra stat för år 1921 under sjätte huvudtiteln kronor..... 3,000,000.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

G U S T A F.

F. V. Thorsson.

*Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 12 mars 1920.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BRANTING,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre PALMSTIERNA,
Statsråden: UNDÉN,
THORSSON,
OLSSON,
SANDLER,
NOTHIN,
NILSSON,
ERIKSSON,
SVENSSON,
HANSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Thorsson anförde efter gemensam beredning med chefen för civildepartementet:

I årets statsverkspropositioner hava beräknats särskilda reservationsanslag för beredande av ökat lokalutrymme för i huvudstaden förlagda ämbetsverk och statsinstitutioner, nämligen dels å riksstaten för år 1921 — sjätte huvudtiteln, punkten 34 — 3,000,000 kronor, dels ock å 1920 års tilläggsstat — sjunde huvudtiteln, punkten 32 — 2,100,000 kronor.

Av sistnämnda belopp hade 600,000 kronor beräknats för inrednings- och reparationsarbeten i för statsdepartement avsedda lokaler.

*Inrednings-
och repara-
tionsarbeten
i för stats-
departement
avsedda
lokaler m. m.*

Enligt av Kungl. Maj:t redan fattade beslut hava för de olika statsdepartementen avsetts följande byggnader, helt eller delvis, nämligen för justitie-, jordbruks-, kommunikations- och socialdepartementen gamla

kanslihuset vid Mynttorget, varuti jämväl lokaler för statsrådsberedningen äro avsedda att inrymmas;

för finansdepartementet husen Storkyrkobrinken nr 2 (Oxenstiernska huset) och 4;

för försvarsdepartementet husen nr 7 och 9 vid samma gata (kvarteret Mercurius nr 1, 2, 3, 9, 10 och 11);

för handelsdepartementet huset Birger Jarlstorg nr 11;

för utrikesdepartementet f. d. Arvfurstens palats vid Gustaf Adolfs torg (kvarteret Lejonet nr 1); samt

för ecklesiastikdepartementet huset Jakobsgatan nr 32 (f. d. kronprinsens stall).

Byggnadsstyrelsen har i skrivelse den 24 februari 1920 gjort framställning om anvisande av medel för arbeten i vissa av statsdepartementens lokaler eller för därmed i sammanhang stående arbeten.

Vad först de för försvarsdepartementet avsedda lokalerna beträffar vill jag erinra, att byggnadsstyrelsen enligt skrivelse den 26 augusti 1919 beräknat kostnaderna för de för ifrågavarande lokalers iordningställande erforderliga ändrings- och reparationsarbetena till 542,500 kronor; att Kungl. Maj:t den 24 oktober 1919, efter riksdagens hörande, bemyndigat byggnadsstyrelsen att för bestridande av kostnader för dessa arbeten använda ett belopp av högst 150,000 kronor att utgå ur det å 1919 års riksstat uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter; samt att Kungl. Maj:t den 28 november 1919 fastställt av byggnadsstyrelsen framlagt förslag till plan för utförande av ifrågavarande arbeten.

Försvarsdepartementets lokaler.

I sin förutnämnda skrivelse den 24 februari 1920 har byggnadsstyrelsen meddelat, att, då arbetena icke kunnat igångsättas förrän i början av december 1919, för dem under samma år av 1919 års riksstats anslag till oförutsedda utgifter endast utbetalats 32,731 kronor 62 öre, att byggnadsstyrelsen emellertid för arbetena å motsvarande å 1920 års riksstat uppförda förslagsanslag till oförutsedda utgifter utanordnat 11,251 kronor 4 öre samt att den av styrelsen för ifrågavarande byggnadsföretag beräknade totalkostnaden 542,500 kronor icke, såvitt styrelsen kunde bedöma, komme att överskridas; och har byggnadsstyrelsen hemställt *dels* om föreskrift, huruvida styrelsen fortfarande hade att gälda kostnaderna för byggnadsföretaget intill ett belopp av 150,000 kronor, däri inräknat vad under år 1919 utbetalats, av det å 1920 års riksstat uppförda anslaget till oförutsedda utgifter, *dels ock* att Kungl. Maj:t måtte göra framställning hos riksdagen om anvisande av ytterligare för byggnadsföretaget erforderliga medel.

Byggnadsstyrelsen.

Departement-
chefen.

Det belopp, 11,251 kronor 4 öre, byggnadsstyrelsen sålunda utanordnat å 1920 års riksstats anslag till oförutsedda utgifter, bör givetvis från det anslag, riksdagen må komma att särskilt anvisa för ifrågavarande byggnadsarbeten, tillgodoföras anslaget till oförutsedda utgifter. Byggnadsanslaget torde därför böra bestämmas till ett belopp, som motsvarar den beräknade totalkostnaden för arbetena, 542,500 kronor, minskad med det under år 1919 redan utbetalade beloppet, 32,731 kronor 62 öre, eller 509,768 kronor 38 öre.

Gamla kanslihuset.

Den 24 oktober 1919 har Kungl. Maj:t, med godkännande av vad byggnadsstyrelsen i skrivelse den 16 i samma månad till chefen för finansdepartementet föreslagit ifråga om användning och fördelning av lokaler inom kanslihuset, bemyndigat byggnadsstyrelsen att låta för en kostnad, som icke finge med mera än 20,000 kronor överskrida vad av till ändringsarbeten inom kanslihuset anvisat anslag, 65,000 kronor, återstode eller 25,000 kronor, utföra de ändringsarbeten i nämnda fastighet, vilka ytterligare erfordrades för genomförande av det sålunda godkända förslaget till husets användning. Tillika anbefalldes byggnadsstyrelsen att senast den 15 december 1919 till Kungl. Maj:t inkomma med slutlig beräkning rörande kostnaderna för samma arbeten.

Byggnadsstyrelsen.

I skrivelse den 12 december 1919 meddelade emellertid byggnadsstyrelsen att, då det ej ännu läte sig göra att verkställa fördelning mellan det blivande kommunikationsdepartementets byråer av det åt detta departement tillmätta lokalutrymmet, det ej heller vore möjligt att uppgöra en slutlig kostnadsberäkning beträffande de för ändamålet erforderliga anordningarna.

I skrivelsen den 24 februari 1920 har nu byggnadsstyrelsen anmält, att styrelsen av nämnda skäl fortfarande vore förhindrad avlämna den slutliga kostnadsberäkningen, men att styrelsen höllo före, att omförmälda tillskott å 20,000 kronor komme att bli tillräckligt; och har styrelsen därför hemställt, att proposition måtte avlåtas om anvisande för ändamålet av nämnda belopp.

Departement-
chefen.

Mot denna byggnadsstyrelsens framställning har jag icke något att erinra.

Utrikes-
departementets
lokaler
m. m.

Genom förläggningen av det blivande försvarsdepartementets lokaler till statsverkets egendom i kvarteret Mercurius bliva sjöförsvarsdepartementets

nuvarande lokaler i fastigheten nr 1 i kvarteret Lejonet (f. d. Arvfurstens palats) disponibla.

I sin skrivelse den 24 februari 1920 har byggnadsstyrelsen meddelat, hurusom ministern för utrikesärendena i skrivelse till styrelsen framhållit, att utrikesdepartementet — som huvudsakligen är inrymt i nyssnämnda fastighet — särskilt efter omorganisationens ikraftträdande den 1 oktober 1919 vore synnerligen trångbott och att de nuvarande lokalförhållandena ej kunde anses tidsenliga samt anhållit, att byggnadsstyrelsen ville utreda dels frågan om nödvändiga förändringar av de nuvarande lokalerna, dels frågan om vidtagandet av nödiga reparationsarbeten för att på lämpligaste sätt använda de genom sjöförsvarsdepartementets flyttning ledigblivande lokaler.

Byggnads-
styrelsen.

Med anledning härav hade byggnadsstyrelsen låtit verkställa erforderlig utredning, vars resultat föreläge i vid styrelsens ifrågavarande skrivelse fogade 8 ritningsblad, utvisande byggnadens nuvarande disposition, memorial med tillhörande 8 ritningar, betecknade »Förslag till lokaldisposition m. m. för utrikesdepartementets lokalutvidgning», samt kostnadsutredning, slutande å 145,000 kronor, vari dock inginge jämväl kostnader (del av en post å 30,000 kronor) för anordnande av värmeledning i regeringsrättens och lagrådets i samma fastighet belägna lokaler, vilket vore ett länge känt önskemål och lämpligt att tillgodose i samband med utförande av övriga föreslagna arbeten inom egendomen.

Förslaget ifråga går ut på, att utrikesdepartementet övertager sjöförsvarsdepartementets samtliga nuvarande lokaler ävensom de av marinstabens utrikesavdelning disponerade 5 rummen i vindsvåningen. Utrikesdepartementets rättsavdelning förflyttas samtidigt från utrikesministerhotellet till Arvfurstens palats. Åt marinstabens utrikesavdelning beredes lokal i patent- och registreringsverkets byggnad vid Birger Jarlsgatan i händelse av riksdagens bifall till Kungl. Maj:ts proposition om fastighetens inlösen för statsverkets räkning och densammas användning i så fall såsom ifrågasatts till lokal för marinstaben.

Byggnadsstyrelsen har i ämnet hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till riksdagen avlåta proposition om anvisande för ifrågavarande ändamål av 145,000 kronor.

Att utrikesdepartementet efter sin nyss genomförda omorganisation är i behov av betydlig utvidgning av sina lokaler torde vara en känd sak.

Departements-
chefen.

Enligt vad jag inhämtat är ifrågavarande förslag godkänt från departementets sida. Vid sådant förhållande har jag givetvis icke något att däremot erinra.

Ej heller kostnadsberäkningen har givit mig anledning till erinran.

Frågan om införande av värmeledning i regeringsrättens och lagrådets lokaler är av gammalt datum. Då nu dylika arbeten torde böra utföras i närbelägna utrymmen, anser jag i likhet med byggnadsstyrelsen, att rätta tillfället är inne att tillgodose även nämnda lokaler i förevarande avseende.

Handelsdepartementets
och kammarrättens lokaler.

På sin tid framlade byggnadsstyrelsen förslag till anvisande av lokaler åt det blivande handelsdepartementet inom fastigheten Birger Jarlstorg nr 11, vilket förslag, i anledning av ett av mig lämnat uppdrag, jämväl innefattade beredande i fastigheten av ökat utrymme åt kammarrätten. Den 24 oktober 1919 har Kungl. Maj:t godkänt vad byggnadsstyrelsen sålunda föreslagit i fråga om anvisande av lokaler åt handelsdepartementet.

Byggnadsstyrelsen.

I skrivelse den 12 december 1919 har byggnadsstyrelsen, för såvitt Kungl. Maj:t skulle finna skäl jämväl godkänna styrelsens förslag till beredande av ökat utrymme för kammarrätten, överlämnat en inom styrelsen uppgjord, å 10,500 kronor slutande beräkning av kostnaderna för de för ändamålet erforderliga ändringsarbetena i ovannämnda fastighet samt därmed sammanhängande arbeten i fastigheten Birger Jarlstorg nr 13.

Vidare har byggnadsstyrelsen i skrivelsen den 24 februari 1920 meddelat, att utöver nämnda belopp en summa av 12,000 kronor syntes erfordras till vidtagande av uppsnygnings- och ändringsarbeten, som kunde komma att påfordras, sedan nuvarande lokalinnehavare inom fastigheten avflyttat för att lämna rum åt handelsdepartementet med flera.

Byggnadsstyrelsen har därför hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes till riksdagen avlåta proposition om anvisande av sammanlagt 22,500 kronor för ändrings- och uppsnygningsarbeten inom fastigheten Birger Jarlstorg nr 11.

Departementschefen.

Under förutsättning av riksdagens bifall i huvudsak till vad i årets statsverkspropositioner föreslagits i fråga om förstärkande av kammarrättens arbetskrafter, har jag icke något att erinra med anledning av byggnadsstyrelsens ifrågavarande, handlingarna bilagda förslag till beredande av ökat utrymme åt kammarrätten.

De beräknade kostnaderna härför liksom de ifrågasatta kostnaderna för uppsnygnings- m. fl. arbeten inom ifrågavarande byggnader i sammanhang med det förestående bytet av lokalinnehavare synas mig kunna lämnas utan erinran.

För utförandet av de av mig nu omförmälda byggnadsarbetena skulle enligt det förut sagda erfordras		
för beredande av lokaler åt försvarsdepartementet	kronor	509,768: 38
för ändringsarbeten i gamla kanslihuset.....	»	20,000: —
för utvidgning och förändring av utrikesdepartementets lokaler m. m.	»	145,000: —
för vissa arbeten i handelsdepartementets lokaler ävensom för utvidgning av kammarrättens lokaler	»	22,500: —

Sammanställning.

Summa kronor 697,268: 38

I denna kostnadssumma ingår av det belopp, som redan anvisats att för förstnämnda arbeten utgå av 1919 års riksstats anslag till oförutsedda utgifter, icke mindre än 117,268 kronor 38 öre, som icke uttagits å nämnda anslag.

De för nu ifrågakvarande arbeten erforderliga medlen, i runt tal 697,270 kronor, böra i sin helhet vara tillgängliga under innevarande år. Medlen torde därför böra anvisas å tilläggsstaten för år 1920.

I fråga om beredandet av ökat lokalutrymme för i Stockholm förlagda ämbetsverk och statsinstitutioner genom nybyggnad har byggnadsstyrelsen i skrivelse den 26 februari 1920 framlagt utredning och förslag, därvid styrelsen tillika besvarat två till styrelsen remitterade framställningar i fråga om lokalökning, nämligen av den 26 november 1919 från yattenfallsstyrelsen och av den 17 januari 1920 från skolöverstyrelsen.

Nybyggnader för beredande av lokaler åt ämbetsverk m. m. i Stockholm.

I byggnadsstyrelsens utredning och förslag hava dock lämnats ur räkningen dels lokalbehovet för Kungl. Maj:ts kansli, vilken fråga i huvudsak redan ordnats, dels ock post- och telegrafverkens samt statens järnvägars behov av ökat utrymme.

Byggnadsstyrelsen.

Styrelsen lämnar i sin utredning en översikt över omfattningen av förhyrningar för statsverkets räkning i Stockholm — med nyssnämnda inskränkningar — under de senaste åren. Härav framgår, att antalet förhyrda rum, som i början av år 1917 utgjorde 759, efter hand ökats, så att det vid början av år 1920 utgjorde 1,223. Härav komma å ämbetsverk 971 rum, å kommittéer m. m. 146 rum och å kristidskommissioner — som redan överlämnat mer än två tredjedelar av sina rum till ämbetsverk och kommittéer — 106 rum. Totala hyreskostnaden, som i början av år 1917 utgjorde 369,380 kronor, hade till 1920 års början stigit till 859,485 kronor. Hyran per rum har således under ifrågakvarande tid ökats från omkring 487 till omkring 703 kronor.

Till ovannämnda nu förhyrda 1,223 rum kommer emellertid ett ännu helt och hållet otillfredsställt lokalbehov, som av styrelsen den 25 februari 1920 beräknats till 120 rum.

Det rumsbehov för nu ifrågakvarande kategorier statsinstitutioner, vilket icke för närvarande kan tillgodoses genom lokalupplåtelse i statsverkets egna hus, utgör således omkring 1,343 rum.

Byggnadsstyrelsen erinrar vidare, att under de sista åren för statsverkets räkning förvärvats följande sju fastigheter, nämligen kvarteret Rosenbad nr 6, kvarteret Björnen nr 1, 2, 3 och 9 (för vattenfallsstyrelsen), kvarteret Mercurius nr 1, 2, 3, 9, 10 och 11 (för försvarsdepartementet), kvarteret Neptunus mindre nr 2 (för finansdepartementet), kvarteret Kungl. trädgården nr 4 (Atelierbyggnadsbolagets hus), kvarteret Grönlandet norra (Vetenskapsakademiens förra fastighet; för medicinalstyrelsen, tandläkareinstitutet och meteorologiska centralanstalten) samt kvarteret Norrtälje nr 13 och 14 (för pensionsstyrelsen).

Genom dessa fastighetsköp kunna dock under år 1920 endast 228 rum bli disponibla för statsverket. Såvida icke antingen hyresstegringslagens bestämmelser hindrat statsverket från fulla utnyttjandet av egendomarna eller de exceptionella arbetsförhållandena inom byggnadsfacket fördröjt iordningställandet av lokalerna för de avsedda ändamålen, skulle emellertid icke mindre än 985 rum stått till förfogande.

Av ifrågakvarande nyinköpta sju fastigheter äro, såsom av det nyss sagda framgår, fem redan disponerade. Vid fullt utnyttjande av dessa fastigheter skulle emellertid endast 248 av de nu förhyrda rummen kunna avvaras. I de återstående två fastigheterna (de i Rosenbad och Kungsträdgården) äro att förr eller senare påräkna 201 rum. Av de nu förhyrda rummen kunna således omkring 450 (nyssberörda 248 + 201) väntas förr eller senare bli utbytta mot rum i statens egna fastigheter. I avvaktan på detta byte anser byggnadsstyrelsen det riktigt att fortsättningsvis förhyra nämnda antal rum.

Byggnadsstyrelsen har vidare gjort en undersökning, i vilken mån de nu förhyrda rummen skulle kunna, på grund av hyresnämndernas verksamhet eller eljest, under de närmaste åren frånhandas statsverket, och har därvid kommit till det resultatet, att den 1 oktober 1925 skulle kunna inträffa, att av de nu förhyrda rummen endast omkring 400 fortfarande kunde av statsverket disponeras.

Dragas dessa 400 rum jämte nyssnämnda 450 rum, tillsammans således omkring 850 rum, från det förut angivna behöfliga antal rum, som icke f. n. kan tillgodoses genom lokalupplåtelse i statsverkets egna hus, eller omkring 1,343 rum, återstå omkring 500 rum. Detta antal jämte en reserv på omkring 200 rum för mötande av nya utrymmeskrav (sjukförsäkring, riksrevi-

sion m. m.), tillsammans 700 rum, anser byggnadsstyrelsen kunna tjäna som utgångspunkt för bedömande av, hur många rum snarast möjligt böra anskaffas.

I fråga om sättet att lösa lokalfrågan framhåller byggnadsstyrelsen, att erfarenheten givit vid handen, att en lösning genom inköp av fastigheter icke låter sig göra, bland annat på grund därav, att de gällande hyresförhållandena i betydande omfattning förhindra, att redan färdiga lokaler göras för statsverket tillgängliga.

Då det nuvarande systemet med förhyrande av ämbetslokaler i alla händelser medför svåra olägenheter, däribland verkens splittring på olika ställen — från den av byggnadsstyrelsen härutinnan förebragta utredningen må meddelas, att två verk (riksförsäkringsanstalten och domänstyrelsen) hava sina lokaler å 3 ställen, tre verk (skolöverstyrelsen, allmänna kartverket och lantmäteristyrelsen) å 4 ställen, två verk (vattenfallsstyrelsen och telegrafstyrelsen) å 6 ställen samt ett verk (medicinalstyrelsen) å 7 ställen — finner byggnadsstyrelsen, att ämbetsverkens lokalfråga bör lösas genom nybyggnad.

Härför finner styrelsen också den omständigheten tala, att det med fog kan ställas anspråk på statsverket, att under nu rådande bostadsförhållanden så fort ske kan och i möjligast största omfattning genom nybyggnader återbörda till sitt egentliga ändamål de bostadslägenheter, som nu upptagas av statens ämbetsverk, kommittéer och kommissioner.

Utgående ifrån, att lokalfrågan således måste lösas genom nybyggnad, framhåller byggnadsstyrelsen, att denna statens byggnadsverksamhet till en början icke kan ordnas så, att varje ämbetsverk eller grupp av samhörande ämbetsverk får sin särskilda byggnad, utan syntes för närvarande uppgiften böra formuleras så: att genom en eller flere nybyggnader anskaffa ett visst antal tjänsterum. Detta av det skäl, att omfattningen och storleken av ett stort antal ämbetsverk särskilt i fråga om utrymme icke hunnit anpassa sig efter de nya förhållandena. Även från byggnadsteknisk synpunkt låte ett sådant förfarande försvara sig, emedan en plandisposition med genomgående korridorsystem samt rum av omväxlande storlek med en medelareal av 25 kvadratmeter lämpade sig för vilket ämbetsverk som helst.

Beträffande byggnadsplatserna anför byggnadsstyrelsen, att hur önskvärt det än vore, att de behövliga förvaltningsbyggnaderna kunde uppföras i de centralare delarna av staden, detta icke syntes låta sig göra, emedan för ändamålet lämpliga obebyggda, staten tillhöriga tomter där icke finnes, om man bortsågo från Kungsträdgården och Humlegården, vilka emellertid icke kunde ifrågakomma.

Enligt styrelsens mening kunde nu till bebyggande ifrågakomma en tomt i kvarteret Djursborg, två sammanhängande tomter i kvarteret Trumslagaren, de ännu obebyggda delarna av kvarteren Doktorn och Kandidaten, alla dessa fyra kvarter belägna å Östermalm, samt en tomt i kvarteret Murmästaren å Kungsholmen.

Byggnadsstyrelsen har låtit uppgöra schematiska planer för alla dessa områdens bebyggande. Beträffande de tre tomterna i förstnämnda två kvarter har byggnadsstyrelsen därvid kommit till det resultat, att i kvarteret Djursborg skulle kunna uppföras en förvaltningsbyggnad, innehållande 125 rum m. m., för en kostnad av 1,900,000 kronor och i kvarteret Trumslagaren en dylik byggnad, innehållande 180 rum, för en kostnad av 2,720,000 kronor.

Vid kostnadsberäkningen har styrelsen utgått ifrån en rumsgolvvyta av i medeltal 25 kvadratmeter, byggnadernas uppförande i 5 våningar samt en byggnadskostnad av 80 kronor per kubikmeter.

»Emellertid äro byggnadsmöjligheterna» — anför styrelsen vidare — »i denna trakt icke inskränkta till dessa tre tomter. Genom nådigt beslut den 14 december 1917 fastställde Eders Kungl. Maj:ts ritningarna till patent- och registreringsverkets nya byggnad vid Valhallavägen i kvarteret *Doktorn*, varigenom mellersta delen av kvarteret upptogs av den byggnad, som i första hand skulle utföras, under det att på ömse sidor om denna byggnad reserverades plats för framtida tillbyggnader dels utefter Artillerigatan och dels utefter Skeppargatan. Den möjligheten förefinnes nu att omedelbart låta uppföra dessa tillbyggnader, vilka visserligen icke behövas för patent- och registreringsverket, men som med fördel skulle kunna användas för andra statens behov. Här föreligga alltså tvenne tomtdelar, som äro avsedda för ämbetsbyggnader och varit till ritningar, åtminstone i skissform, redan förefinnas. Ekonomiskt sett måste det ju vara fördelaktigt att icke onödigtvis låta tomtmarken ligga obrukad och räntelös intill den tid då patent- och registreringsverket kan komma att behöva ökat utrymme. Byggnadsstyrelsen har därför ansett sig böra till Eders Kungl. Maj:ts nådiga prövning hän-skjuta även detta förslag, ehuru byggnadsstyrelsen icke är okunnig om den särställning med hänsyn till bokföringen av denna statens egendom, som patent- och registreringsverkets byggnad intager, och icke heller har förbisett, att fortsatta byggnadsarbeten utanför och intill den nya byggnadens sidofasader kunna vålla vissa obehag för den inom patentverket arbetande personalen. Byggnadsstyrelsen förmenar emellertid, att den förstnämnda omständigheten icke kan hava någon avgörande betydelse för frågans bedömande, och att den nämnda olägenheten, såsom övergående, icke lär böra till-mätas alltför stor betydelse. Det måste givetvis ordnas så, att patent- och registre-ringsverket kan utan något som helst intrång disponera över de nu för verket iord-ningställda lokalerna och att, i mån som detta verk behöver ökat utrymme, lokalerna i tillbyggnaderna i första rummet skola stå till dess förfogande. Med användande av samma beräkningsgrunder som ovan, dock att i detta fall flera våningar än i huvud-byggnaden eller fyra icke kunna förekomma, skulle i tillbyggnaderna kunna inrymmas tillsammans omkring 132 rum, och byggnadskostnaderna uppgå till 2,000,000 kronor.

Vidare tillåter sig byggnadsstyrelsen i underdånighet fästa Eders Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på följande omständighet. I underdånig skrivelse den 25 oktober 1919

har direktionen över allmänna barnbördshuset hemställt, bland annat, att i och för vissa till- och ombyggnader å allmänna barnbördshuset m. m. måtte beviljas ett anslag av 1,509,550 kronor under villkor att i den mån köpeskillingen vid försäljningen av den barnhuset tillhöriga egendomen nr 3 i kvarteret *Murmästaren* å Kungsholmen därtill lämnar tillgång, de beviljade anslagsmedlen skola återbäras till statsverket. Genom nådig remiss den 26 januari 1920 har byggnadsstyrelsen anbefallts häröver avgiva underdånigt utlåtande. Byggnadsstyrelsen, som ännu icke hunnit granska de vidlyftiga kostnadsberäkningarna, men finner de föreslagna åtgärderna värda allt beaktande, anser sig dock böra i detta sammanhang vidröra denna fråga, emedan det kan ifrågasättas, huruvida icke statsverket i samband med beviljande av ett nytt byggnadsanslag till allmänna barnbördshuset bör övertaga nämnda tomt, vilken synnerligen väl lämpar sig till uppförande av en förvaltningsbyggnad.

Fastigheten, med adressnummer 19 Hantverkaregatan, är belägen mellan denna gata och Garvaregatan och har en areal av 4,335 kvadratmeter. Tomten är för närvarande obebyggd och uthyres till upplag, som kunna avhysas den 1 oktober 1920. Med användande av ovan begagnade beräkningsgrunder skulle en förvaltningsbyggnad å tomten kunna innehålla 300 rum, och byggnadskostnaderna skulle uppgå till 4,520,000 kronor. Uppfördes byggnaden i endast 4 våningar, skulle erhållas 240 rum för en kostnad av 3,624,000 kronor.

I samband med uppförandet av det nya barnbördshuset på norra Djurgården beslöt 1919 års riksdag, att 574,860 kronor skulle av riksgäldskontoret förskottsvis utbetalas för ifrågavarande byggnads uppförande för att sedermera återgäldas i den mån ovannämnda fastighet bleve försäld, och beviljade riksdagen tillika för berörda ändamål ett anslag av 304,640 kronor att till statsverket återbäras, i den mån köpeskillingen kunde komma att överstiga 574,860 kronor. Av den sammanlagda summan 879,500 kronor säger sig direktionen över allmänna barnbördshuset hittills hava återburit 74,500 kronor, ehuru tomten ännu förblivit osäld. Om dess värde för närvarande kan uppskattas till omkring 200 kronor per kvadratmeter, skulle köpeskillingen uppgå till 867,000 kronor, av vilka statsverket redan engagerat sig för 805,000 kronor. Då direktionen i sin ovannämnda underdåniga hemställan om nytt byggnadsanslag föreslår, att av detta återbära så mycket som försäljningssumman överstiger 805,000 kronor, vill det synas, som statsverket när som helst skulle kunna övertaga tomten, för den händelse Eders Kungl. Maj:t och detta års riksdag skulle pröva lämpligt att å densamma omedelbart låta uppföra en förvaltningsbyggnad, genom avskrivning av nämnda fordran å 805,000 kronor samt beviljande av ett anslag för ändamålet av 62,000 kronor, vilka emellertid icke behöfve ställas till Eders Kungl. Maj:ts förfogande förrän i samband med beviljande av anslag till om- och tillbyggnader å barnbördshuset.

Av de på Riddarholmen förlagda ämbetsverken hava följande anmält behov av ökat utrymme:

Domänstyrelsen	med	15 rum
Fångvårdsstyrelsen	»	6 »
Kammarkollegium	»	20 »
Kammarrätten	»	27 »
Kommerskollegium	»	37 »
Statskontoret	»	43 »
Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen	»	5 »

Summa 153 rum

För avhjälpande i någon mån av denna brist har Eders Kungl. Maj:t, på grund av framställning från byggnadsstyrelsen, föreslagit innevarande års riksdag, att, för inredande i gamla riksdagshusets vindsvåning av 20 tjänsterum, å tillägsstat för år 1920 bevilja ett reservationsanslag å 210,000 kronor. I övrigt torde rumsbristen på Riddarholmen icke för närvarande kunna avhjälpas på annat sätt än genom att något av de där förlagda ämbetsverken förflyttas till förhyrda lokaler.

Statens byggnadsverksamhet i Stockholm torde emellertid böra dirigeras så, att de verk, som icke med nödvändighet behöva hava ett så centralt läge som å Riddarholmen, därifrån avlägsnas, för att bereda plats åt sådana verk, som äro i mera behov av dylikt läge. Sålunda torde lantbruksstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, hovrätten och generalstaben utan olägenhet kunna förläggas mindre centralt. Utan att nu ingå på frågan om de tre först nämnda verkens förflyttning anser sig byggnadsstyrelsen i detta sammanhang böra i underdånighet framlägga ett förslag till fullföljande av en redan delvis genomförd byggnadsplan nämligen bebyggandet i full utsträckning av kvarteret *Kandidaten*, beläget intill ovannämnda kvarteret Doktorn å Östermalm. Härigenom skulle icke blott bliva ledigt för annat ändamål generalstabens nuvarande hus å Riddarholmen, utan beredas stadigvarande och lämpligare lokaler såväl för detta verk jämte den topografiska avdelningen av rikets allmänna kartverk som för tre andra därmed i viss mån samhörande institutioner, nämligen krigsarkivet, artilleri- och ingenjörshögskolan samt sjökrigshögskolan. Det dyrbara krigsarkivet befinner sig sedan länge på flyttning från den ena till den andra lokalen och är för närvarande inrymt dels i källare, bottenvåning och vind i generalstabens hus, dels i kvarteret Sjöhästen (f. d. Kronprinsens stall), dels ock i riksarkivet. Det är på tiden att detta historiskt viktiga arkiv äntligen får disponera en stadigvarande lokal, dit alla dess arkivalier kunna samlas och på lämpligt sätt ordnas. Artilleri- och ingenjörshögskolan är nu inrymd i Artillerigården och för sjökrigshögskolan förhyras lokaler i egendomen nr 9 vid Arsenalsgatan.

Byggnadsstyrelsens förslag till utbyggnad av kvarteret Kandidaten skiljer sig i vissa avseenden från det förslag härtill, som förelåg, då 1909 års riksdag beviljade anslag till uppförandet av den år 1912 i huvudsak färdigställda byggnaden för krigshögskolan i hörnet av Östermalmsgatan och Artillerigatan. Avsikten var då, att i en motsvarande byggnad i hörnet av Östermalmsgatan och Skepparegatan sedermera inrymma artilleri- och ingenjörshögskolan samt sjökrigshögskolan samt att utefter den bakom kvarteret löpande Löjtnantsgatan uppföra en fristående byggnad för krigsarkivet. Enligt byggnadsstyrelsens förslag skulle kvarteret helt kringbyggas utefter Artilleri-, Löjtnants- och Skepparegatorna, varigenom skulle vinnas betydligt mera utrymme utan att skada det arkitektoniska intrycket av byggnaderna. De nya byggnadspartierna skulle, enligt detta förslag, komma att innehålla omkring 260 rum och draga en byggnadskostnad av 3,640,000, kronor. I dem skulle, såsom ovan nämnts, kunna inrymmas icke blott de institutioner, som ursprungligen avsetts att dit förläggas, utan även generalstaben med allmänna kartverkets topografiska avdelning.

De byggnadsföretag, som byggnadsstyrelsen anser för närvarande kunna ifrågakomma för beredande av ämbetslokaler äro sålunda:

1) N:r 1 kv. Djursborg; antal rum 125, ...	kostnad 1,900,000 kronor
2) N:r 1 och 2 kv. Trumslagaren antal rum 180,.....	» 2,720,000 »
3) » » Doktorn » » 132,.....	» 2,000,000 »
4) N:r 3 » Murmästaren » » 300,.....	» 4,520,000 »
5) » » Kandidaten » » 258,.....	» 3,640,000 »

Vid bedömande av vilket eller vilka av dessa byggnadsföretag företrädesvis bör komma till utförande torde bland annat följande förhållanden böra beaktas.

I fråga om belägenheten i förhållande till stadens centrum, Gustaf-Adolfstorg, har kvarteret Murmästaren företrädet framför de övriga. Det ligger omkring 750 meter närmare nämnda torg än mittpunkten på Karlaplanen, därifrån det är ett stycke att gå till var och en av de andra fyra där ifrågasatta byggnadstomterna. Vidare torde det få betraktas som en fördel vid dispositionen av rummen att hava så många som möjligt i ett och samma hus. Det är då lättare att i byggnaden inpassa hela ämbetsverk och undvika ovannämnda splittring av samhörande lokaler på olika ställen. Byggnadskostnaderna ställa sig givetvis också något billigare per rum, om dessa sammanföras i en byggnad än om de fördelas på två eller flera. I dessa hänseenden, ävensom ifråga om grundbottens beskaffenhet, har kvarteret Murmästaren även företräde framför de andra.

Genom försäljning av tomten i kvarteret Murmästaren till annan än staten, skulle visserligen tillföras statskassan 805,000 kronor, men å andra sidan skulle ett omedelbart övertagande av tomten icke föranleda staten någon direkt utgift. Beträffande tomterna vid Karlaplanen må påpekas, att man måste kombinera tvenne byggnadsföretag, för att nå samma rumsantal som i Murmästaren. Sålunda måste man jämte byggnaden i kvarteret Trumslagaren bebygga endera tomten nr 1 i kvarteret Djursborg eller Doktorn.

Tomten nr 1 i kvarteret Djursborg kan värderas till minst 370,250 kronor och tomterna 1 och 2 i kvarteret Trumslagaren till minst 367,950 kronor. Genom försäljning av dessa tomter skulle alltså tillföras statsverket 738,200 kronor. Huruvida de i försäljningen intresserade institutionerna, arméförvaltningen och veterinärhögskolan, i det fall att staten själv använder sina tomter, skola tillgodoskrivas respektive summor, tillåter sig byggnadsstyrelsen icke att bedöma. Någon direkt utgift för staten lärer väl deras användning för statsverket icke medföra.

Beträffande kvarteren Doktorn och Kandidaten äger samma förhållande rum; marken är statens och kan således dess ibruktagande icke medföra någon verklig utgift. En väsentlig skillnad förefinnes dock mellan denna mark och de båda förstnämnda Karlaplanstomterna; patentverkets område torde icke kunna ifrågakomma till försäljning åt enskilda lika litet som de ännu obebyggda delarna av kvarteret Kandidaten; så kan däremot väl tänkas äga rum med tomterna såväl i kvarteret Djursborg som i kvarteret Trumslagaren.

Genom ett bebyggande av kvarteren Doktorn och Kandidaten avhänder sig kronan ingen försäljningsbar tomtmark. Ett bebyggande av kvarteret Murmästaren förutsätter förvärvandet för ett i själva verket godtyckligt pris av en välbelägen och för det nu påträngande behovet mycket lämplig tomt.

Ett bebyggande av kvarteret Kandidaten enligt byggnadsstyrelsens förslag innebär, förutom åstadkommande av permanenta lokaler åt ovan angivna fem institutioner, att av 94 av dem nu upptagna rum i kronans hus (därav omkring 80 på Riddarholmen) bliva lediga för andra ändamål, samt 20 nu förhyrda rum kunna undvaras. Härvid äro icke medräknade de 15 rum i skogsinstitutets f. d. byggnad, som för närvarande äro upptagna av en del av allmänna kartverkets topografiska avdelning; det torde nämligen vara osäkert om dessa vid tiden för ifrågavarande nybyggnads fullbordande vidare kunna påräknas, då Stockholms stad vid parkområdets överlämnande till densamma eventuellt kan komma att påfordra de gamla byggnadernas nedrivande.

Med stöd av vad sålunda anförts och efter övervägande av skälen för och emot

ett bebyggande av den ena eller den andra av ovan angivna fem tomter, anser sig byggnadsstyrelsen i första rummet böra i underdånighet förorda nybyggnaderna å kvarteren Kandidaten och Doktorn, företrädesvis på den grund, att härigenom fullföljas och slutföras av statsmakterna redan godtagna planer för bebyggandet av dessa kvarter, och att genom nybyggnaderna å kvarteret Kandidaten ett avsevärt antal tjänsterum på Riddarholmen skulle kunna frigöras, samt permanenta lokaler beredas för icke mindre än fem statsinstitutioner.

Genom dessa båda nybyggnadsföretag bliva emellertid varken vattenfallsstyrelsens eller skolöverstyrelsens ovan vidrörda lokalfrågor lösta, vilket däremot skulle äga rum genom bebyggandet av tomten nr 3 i kvarteret Murmästaren. De båda styrelsernas nämnda framställningar synas byggnadsstyrelsen mycket beaktansvärda; och då det under alla omständigheter vore synnerligen önskvärt att hava tillgång till en så centralt belägen och så rymlig förvaltningsbyggnad som den, vilken skulle kunna uppföras på sistnämnda tomt, anser sig byggnadsstyrelsen även böra i underdånighet anhålla om bemyndigande att uppgöra och till Eders Kungl. Maj:t inkomma med förslagsritningar och kostnadsberäkningar till en dylik byggnad i så god tid, att de kunna föreläggas 1921 års riksdag.

För den händelse Eders Kungl. Maj:t skulle finna skäl föreslå innevarande års riksdag att besluta utförande av de ovan angivna byggnadsföretagen i kvarteren Kandidaten och Doktorn, vilka beräknats tillsammans draga en byggnadskostnad av 5,640,000 kronor, torde någon ändring av det i nädiga propositionen om tilläggsstat för år 1920 till beredande av ökat lokalutrymme för i huvudstaden förlagda ämbetsverk och statsinstitutioner beräknade reservationsanslaget å 1,500,000 kronor samt det i innevarande års statsverksproposition på extra stat för år 1921 för samma ändamål beräknade reservationsanslaget å 3,000,000 kronor icke behöva äga rum.»

Departements-
chefen.

De allmänna riktlinjer för lösandet av de till Stockholm förlagda ämbetsverkens och övriga statsinstitutionernas lokalfråga, som byggnadsstyrelsen uppdragit i den skrivelse, för vilken jag nyss redogjort, kan jag i allt väsentligt gilla. Och då man, såsom jag redan vid flera föregående tillfällen haft anledning framhålla, näppeligen torde kunna undgå att konstatera en verklig lokalnöd bland ämbetsverken i huvudstaden, tvekar jag icke att, oaktat de därmed förenade avsevärda kostnaderna, tillstyrka de behövliga byggnadsföretagens omedelbara utförande.

Byggnadsstyrelsen har uttalat sig för ett bebyggande i första hand av kvarteren Kandidaten och Doktorn, samt i andra hand av tomten nr 3 i kvarteret Murmästaren.

Vad kvarteret Kandidaten beträffar delar jag byggnadsstyrelsens mening.

Beträffande de andra två byggnadsplatserna håller jag däremot före, att tomten i kvarteret Murmästaren bör omedelbart bebyggas, men i anspråktagandet av de ännu odisponerade delarna av kvarteret Doktorn tills vidare anstå, i avvaktan på viss ytterligare utredning.

Någon olägenhet synes det icke medföra att ifrågasätta denna avvikelse från byggnadsstyrelsens förslag med hänsyn till den ytterst välbehövliga riksligare lokaltillgång, man därigenom skulle erhålla.

Under det att ett bebyggande av kvarteren Kandidaten och Doktorn skulle tillföra statsverket sammanlagt 390 rum, skulle genom bebyggandet av kvarteret Kandidaten och ifrågavarande tomt i kvarteret Murmästaren rumsantalet stiga till 558 och således täcka ej endast det beräknade behovet under de närmaste åren av rum i statsverkets egna fastigheter utan även någon del av den utav byggnadsstyrelsen påfordrade rumsreserven.

Jag tillmäter även den omständigheten betydelse, att kvarteret Murmästaren erbjuder ett lämpligare läge för de flesta förvaltningslokaler än kvarteret Doktorn.

Kostnaderna för bebyggandet av ifrågavarande områden av kvarteren Kandidaten och Murmästaren hava av byggnadsstyrelsen preliminärt beräknats till resp. 3,640,000 och 4,520,000 kronor. Mot denna beräkning har jag i betraktande av de nuvarande höga byggnadskostnaderna intet att erinra. Till sistnämnda belopp torde emellertid böra läggas en summa för markförvärv, enär statsverket icke äger tomten i kvarteret Murmästaren.

Ifrågavarande tomt tillhör, enligt vad byggnadsstyrelsen uppgivit, barnhuset och av statsmedel hava för allmänna barnbördshusets räkning ställts till förfogande belopp, varav 805,000 kronor skola återbäras av blivande köpeskilling för tomten. Därest tomtens realisationsvärde kan beräknas överstiga sistnämnda summa, bör alltså barnhuset tillgodoföras ett belopp, motsvarande överskottet. Detta belopp har byggnadsstyrelsen — utgående från ett värde å tomten, vilken omfattar 4,335 kvadratmeter, av 200 kronor för kvadratmeter — beräknat till 62,000 kronor.

Under förutsättning, att avtal till detta belopp av vederbörande varder godkänt — varom meddelande torde få lämnas till riksdagens vederbörande utskott — torde alltså för tomtens i kvarteret Murmästaren bebyggande nu böra beräknas ett kostnadsbelopp av 4,582,000 kronor. Sammanlagda kostnaden för denna tomts ävensom kvarteret Kandidatens bebyggande torde således böra beräknas till 8,222,000 kronor. Denna kostnad bör, så vitt nu kan bedömas, fördelas på flera år. För innevarande och nästkommande år torde de i statsverkspropositionerna beräknade anslagen, 1,500,000 resp. 3,000,000 kronor, vara tillfyllest.

Med åberopande av vad jag sålunda anført får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

*Departementschefens
hemställan.*

dels att för utförande av vissa inrednings- och reparationsarbeten i för statsdepartement m. fl. statsin-

Kungl. Maj:ts proposition Nr 401.

stitutioner avsedda lokaler å 1920 års tilläggsstat under sjunde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av kronor..... 697,270: —

dels ock att för inlösen av den barnhuset tillhöriga tomt nr 3 i kvarteret Murmästaren samt för uppförande å denna tomt och i kvarteret Kandidaten av byggnader för inrymmande av i huvudstaden förlagda ämbetsverk och statsinstitutioner bevilja ett belopp av 8,222,000 kronor samt därav såsom reservationsanslag anvisa

å tilläggsstaten för år 1920 under sjunde huvudtiteln kronor ..... 1,500,000: —
samt

å extra stat för år 1921 under sjätte huvudtiteln kronor ..... 3,000,000: —.

Vad föredragande departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen gilla; och skulle proposition av den lydelse, bil. litt. . . . utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Nils Hellenius.